

تفاوت «رضایت نامه» و «برائت نامه» در امور پزشکی

از آنجایی که همه افراد دارای کرامت انسانی هستند، هرگونه دخل و تصرف در شرایط جسمانی یا روحی آن‌ها نیاز به کسب اجازه از آن‌ها دارد.

از آنجایی که همه افراد دارای کرامت انسانی هستند، هرگونه دخل و تصرف در شرایط جسمانی یا روحی آن‌ها نیاز به کسب اجازه از آن‌ها دارد. در این زمینه تاکیدات قانونی، مذهبی و اخلاقی بسیاری بر لزوم کسب رضایت آگاهانه از بیمار وجود دارد. با این وجود، انجام این کار از لحاظ عملی بسیار دشوار است.

به گزارش «تابناک» رضایت به معنای اجازه و اذن بیمار به پزشک جهت تصرف در بدن او جهت درمان است که لازمه آن، ارائه اطلاعات مربوط به بیماری به بیمار توسط پزشک و فهم آن توسط بیمار است.

ارایه اطلاعات باید به بیماری صورت گیرد که ظرفیت تصمیم گیری و فهم اطلاعات مربوطه را دارد و پیامد؛ های ناشی از تصمیم گیری خود را درک می‌کند. تصمیم گیری بیمار به دور از هرگونه فشار یا فریب یا اجبار صورت می‌گیرد و بیمار در تصمیم گیری خود کاملاً داوطلبانه و آزادانه عمل می‌کند.

در این راستا پزشک اطلاعاتی همچون مدتی که بیمار بستری می‌شود، مدت زمان بهبودی، سایر روش‌های درمانی موجود، منافع و مضرات هر یک از روش‌ها را ارائه می‌دهد؛ همچنین لازم است تاثیر احتمالی درمان پیشنهادی بر شغل، درآمد، زندگی خانوادگی و دیگر جنبه‌های شخصی گفته شده و اعتقادات مذهبی فرد در نظر گرفته شود.

منظور از تصمیم گیری داوطلبانه آن است که بیمار در انتخاب نوع مراقبت‌های پزشکی کاملاً آزاد است و هیچ گونه عامل خارجی در تصمیم گیری او اثری ندارد.

مفهوم کسب رضایت

کسب رضایت به این معنا است که بیمار به پزشک اجازه‌دهد. بیمار حق دارد تصمیم بگیرد پس از آن که از تمام اطلاعات مربوط به بیماری خود مطلع شد، از درمان توسط پزشک جلوگیری کند یا آن که اجازه‌دهد؛ این درمان‌ها را بدهد.

کسب رضایت به صورت صریح یا ضمنی و غیر صریح است. کسب رضایت صریح از بیمار به صورت شفاهی یا کتبی صورت می‌گیرد. در موارد بستری در بیمارستان و اعمال شخصی یا جراحی‌ها و رضایت کتبی لازم است.

در کسب رضایت ضمنی، بیمار عملی انجام می‌دهد که آن عمل به این مفهوم است که او به درمان رضایت داده است. مثلاً قرصی که پرستار برایش می‌آورد، می‌خورد یا عملاً اجازه خونگیری از دستش را با بالا زدن آستینش صادر می‌کند.

رضایت ضمنی در مراحل اولیه‌ای، بالینی مثل شرح حال، تحت نظر قرار گرفتن و... صادق است و معاینات اختصاصی تر مثل نمونه برداری و... را شامل نمی‌شود. از نظر قانونی کسب رضایت از بیمار الزامی است. به این صورت که اگر درمان بدون رضایت بیمار صورت بگیرد ضرب و جرح تلقی می‌شود و پزشکی که مرتکب این ضرب و جرح شده از لحاظ قانونی مورد تعقیب قرار می‌گیرد.

در فرایند کسب رضایت از بیمار نباید این حس به بیمار القا شود که مثلاً اراده و اختیارش را در رضایت دادن از دست داده و مجبور است که رضایت دهد. مثلاً نباید این رضایت قبل از اقدام بزرگ و روی تخت جراحی مثل قبل از یک عمل سخت صورت گیرد. در این حالت کاملاً اختیار و آزادی عمل از بیمار سلب می‌شود. به این ترتیب با ورود بیمار به بیمارستان اجازه نامه‌های مختلفی از وی و همراهان وی اخذ می‌شود.

عنصر قانونی رضایت

بند ج. ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مقرر می‌دارد: هر نوع عمل جراحی یا طبی مشروع که با رضایت شخص یا اولیا یا سرپرستان یا نمایندگان قانونی وی و رعایت موازین فنی و علمی و نظامات دولتی انجام می‌گیرد؛ شود، مجاز است. (در موارد فوری اخذ رضایت ضروری نیست) کسب رضایت نوعاً پیش از انجام عمل جراحی از طریق رضایت نامه صورت می‌گیرد.

رضایت نامه

به گزارش مهرداد، رضایت نامه مدرکی است که بیمار قبل از تن دادن به هر گونه اقدام درمانی در مراکز درمانی، آن را امضا می‌کند. در این رضایت نامه بیمار از کلیه خطرات عمل، راه‌های درمانی جایگزین و خطرات آن، توسط پزشک معالج آگاهی می‌یابد. رضایت نامه یک سند معتبر است لذا در مفاد و محتویات آن لازم است کلیه نکات قانونی رعایت شود. در این راستا هم فردی که رضایت را کسب می‌کند باید دارای شرایط خاصی باشد و هم بیمار باید از محتوای رضایت نامه آگاهی کامل داشته باشد. در ایران معمولاً فرم رضایت نامه در واحد پذیرش بیمارستان، توسط بیمار یا، ولی بیمار تکمیل و امضا می‌شود. به این ترتیب که مسئولین پذیرش، به نمایندگی از سوی پزشک معالج بیمارستان از مریض یا بستگان نزدیک وی در جهت انجام اقدامات درمانی مجوزهای مناسب را اخذ می‌کنند. امضای این فرم توسط بیمار یا نماینده می‌کند؛ وی مدرکی از رضایت بیمار برای خدمات و اقدامات درمانی محسوب می‌شود. رضایت نامه برای اقدامات غیرقانونی و غیراخلاقی همچون سقط جنین معتبر نیست.

برائت نامه

برائت نامه عبارت است از آن که پزشک قبل از شروع به اقدام درمانی، خطرات احتمالی را به بیمار یا، ولی او تذکر دهد و کتباً برائت نامه اخذ کند تا در صورت بروز خسارت، مسئول و مدیون نباشد.

در حالتی که پزشک، رضایت بیمار را اخذ کرد مجاز است تا بر اساس تشخیص خود، مناسب ترین راه درمان را انتخاب و طبق آن عمل کند؛ از آنجایی که برائت را اخذ کرده است اگر بیمار در طی درمان دچار عوارض یا نقص عضو شود (در صورتی که پزشک بر اساس موازین علمی و فنی عمل کند) مقصر نیست.

عنصر قانونی برائت

ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی مقرر می‌دارد: هر گاه پزشک در معالجاتی که انجام می‌دهد موجب تلف یا صدمه بدنی شود، ضامن دیه است مگر آن که عمل او مطابق مقررات پزشکی و موازین فنی باشد یا اینکه قبل از معالجه برائت گرفته باشد و مرتکب تقصیری هم نشود و چنانچه اخذ برائت از مریض به دلیل نابالغ یا مجنون بودن او معتبر نباشد یا تحصیل برائت از او به دلیل بیهوشی و مانند آن ممکن نشود، برائت از، ولی مریض تحصیل می‌شود. بر اساس تبصره یک این ماده، در صورت عدم قصور یا تقصیر پزشک در علم و عمل برای وی ضمان وجود ندارد؛ هر چند برائت را اخذ نکرده باشد.

تفاوت رضایت نامه و برائت نامه

اگر پزشک فقط رضایت اخذ کند در صورت بروز مرگ، نقص عضو یا خسارت مالی، ضامن است، ولی اگر برائت را اخذ کند مسئول خسارت وارده نیست؛ البته اگر پزشک در بروز عوارض مقصر نباشد حتی در صورت عدم اخذ برائت نیز ضامن نیست همچنین اگر پزشک در انجام اقدامات پزشکی مقصر باشد و کوتاهی کند، برائتی که قبل از درمان گرفته است موجب از بین رفتن مسئولیت او نمی‌شود.

شرایط رضایت نامه معتبر

اخذ رضایت باید به صورت کتبی باشد؛ رضایت باید از بیمار یا، ولی قانونی او اخذ شود؛ در رضایت نامه، امضا و اثر انگشت رضایت دهنده وجود داشته باشد؛ رضایت دهنده بالغ باشد؛ رضایت دهنده عاقل باشد و رضایت کاملاً آگاهانه بوده و هیچ گونه تهدید یا فشاری در گرفتن رضایت نباشد.

انواع رضایت نامه در هنگام پذیرش بیمار

رضایت نامه معالجه و عمل جراحی؛ رضایت نامه ترخیص با میل شخصی؛ اجازه و برائت نامه؛ اجازه قطع عضو و اجازه نامه استفاده از اطلاعات پرونده بیمار، از جمله رضایت نامه ها در هنگام پذیرش بیمار محسوب می شود.

حال به بررسی این مسئله می‌پردازیم که اگر بیمار، زیر سن رشد (۱۸ سال تمام) باشد رضایت، قانوناً از چه کسانی می‌تواند صورت گیرد؟

رضایت دهنده باید دارای اهلیت قانونی باشد (۹ سال تمام قمری در دختران و ۱۵ سال تمام قمری در پسران) و به رشد عقلی رسیده باشد یعنی حداقل به سن ۱۸ سال تمام قمری رسیده باشد و مجنون نباشد و در صورتی که رضایت دهنده فاقد هر کدام از شرایط بالا باشد نباید رضایت از آن ها اخذ شود. به این ترتیب:

در صورتی که بیمار به سن قانونی ۱۸ سال تمام رسیده باشد و عاقل باشد، رضایت از خود بیمار یا نمایندگان قانونی بیمار مثل وکیل وی که در این زمینه نمایندگی به او اعطا شده است، صورت گیرد. اگر به سن ۱۸ سال تمام نرسیده باشد رضایت از، ولی او اخذ می‌شود. از نظر شرع مقدس اسلام منظور از، ولی پدر یا جد پدری یا وصی از جانب هر یک از آن ها است.

لازم به ذکر است در صورت وجود خطر جانی (بدون نیاز به اخذ رضایت) یا کودک آزاری پس از در جریان گذاشتن مراجع قانونی اقدام به درمان خواهد شد.

طبق قسمت آخر بند (ج) ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی، در موارد فوری و ضروری، برای جلوگیری از اتلاف وقت، اخذ رضایت لازم نیست. در مواردی که انجام درمان اهمیت دارد و خانواده از انجام آن امتناع ورزد می توان برای گرفتن رضایت، به مراجع قضایی محل متوسل شد که باید گفت: در اینجا اجازه قانون جایگزین اجازه، ولی خواهد شد.

استثنای وارده بر اخذ رضایت و برائت

موارد فوری و اورژانسی؛ مثلاً انجام عمل فوری برای حفظ جان بیمار نیاز باشد و اگر برای اخذ رضایت صبر کنند جان بیمار از دست می‌رود. این فوریت را تیم پزشکی تشخیص می‌دهند.

موارد بیهوشی جزو اورژانس های پزشکی است و برای شروع درمان نیازی به رضایت نیست